

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Histories

R. Horacio Etchegoyen (1919-2016)

PIETER NIEERS

In juli 2016 overleed op zevenennegentigjarige leeftijd Ricardo Horacio Etchegoyen. Zijn verkiezing tot President van de I.P.A. in 1991, viel praktisch samen met de verschijning van *The fundamentals of psychoanalytic technique*, een magistraal werk van 876 pagina's. Dit psychoanalytisch handboek verwekte een kleine sensatie in de psychoanalytische wereld, en in de opleiding van het Nederlands Psychoanalytisch Genootschap (NPG) stond het jarenlang centraal. Op het gebied van de psychoanalytische techniek was er veel in beweging gekomen, waardoor Greensons klassieker *The technique and practice of psycho-analysis* (1967) dat lange tijd op eenzame hoogte had gestaan, niet meer kon voorzien in de behoefte aan een degelijk en goed gestructureerd overzicht van de psychoanalytische theorie van de techniek. Het psychoanalytisch landschap had zich sterk uitgebreid en de idee van een eenduidige 'zuivere' psychoanalytische theorie werd losgelaten, samengaand met een pleidooi voor eclectisme: bij zo'n verscheidenheid aan theorieën kon men zich maar het best beperken tot datgene waar men affiniteit mee had. Een geveugeld woord was dat van Wallerstein: 'Not one, but many psychoanalyses'.

Etchegoyen kon echter met zijn boek de aanname van een onomkeerbare versplintering van de psychoanalytische theorie logenstraffen. In een ongeëvenaard overzicht wist hij op geordende wijze de centrale psychoanalytische modellen en hun terminologie naast elkaar te plaatsen. Door de basisprincipes van de analytische setting (abstinentie,

anonimiteit en neutraliteit) en van de methode (vrije associatie en vrij zwevende aandacht) als constanten te nemen schiep hij een achtergrond waartegen overeenkomsten en verschillen op konden lichten.

Etchegoyen stak hierbij niet onder stoelen of banken dat zijn eigen voorkeuren uitgingen naar de (neo-) kleiniaanse theorie en techniek, met name Melzer en Bion, maar slaagde er wonderwel in om strijdige opvattingen met respect te bespreken. Het is een intrigerende vraag waar de ambitie en de energie voor zo'n grote onderneming uit voortkwam. Mogelijk speelde aanvankelijk een rol de wens het tot dan toe nogal obscuur gebleven analytische denken op het Zuid-Amerikaanse continent op de kaart te zetten, met name het werk van Heinrich Racker bij wie Etchegoyen ook in leeranalyse was geweest, en die met het onderscheid tussen de concordante en de complementaire tegenoverdracht had laten zien hoe gedifferentieerd en interactief de wisselwerking was tussen analysant en analyticus. Een mooi voorbeeld van de wijze waarop Etchegoyen vasthoudt aan het principe van abstinentie is zijn behandeling van Greensons begrip van de *working alliance*, door deze omschreven als de niet-neurotische band tussen analysant en analyticus, die berust op redelijkheid en ontdaan is van seksualiteit en agressie. Greenson was van mening dat de *working alliance* op positieve wijze versterkt kon worden door een openhartig erkennen van technische missers. Een speels commentaar van Paula Heimann hierop was geweest waarom de analyticus, als hij zijn falen en feilen moet erkennen, niet hetzelfde moet doen als de analysant hem prijst ('inderdaad, dat ziet u heel goed dat ik een zeer goede analyticus ben'). Etchegoyen werkt zijn commentaar op deze techniek uit aan de hand van een vignet van

Greenson: een analysant, Kevin, durft aan het einde van zijn overigens goed geslaagde analyse tegen Greenson te zeggen dat deze soms te breedsprakig is. Dit was niet gemakkelijk voor hem, omdat het iets betrof dat wérkelijk zo was, en waarschijnlijk pijnlijk voor Greenson. Deze antwoordt (in een ›self-disclosure‹) dat hij gelijk had, dat dit inderdaad een karaktertrek van hem was, en dat hij ook juist had aangevoeld dat het pijnlijk was voor hem dit te horen.

Etchegoyen gaat mee met Greensons opvatting dat het onbeantwoord laten van een dergelijke observatie een breuk in het contact zou kunnen veroorzaken. Het zou een impliciete bevestiging zijn van Kevins angst dat zijn analyticus dit niet kon verdragen. Maar hij laat vervolgens zien dat er alternatieven zijn voor deze zelfonthulling, bijvoorbeeld een interpretatie waarin de juistheid van Kevins observatie noch wordt bevestigd, noch wordt ontkend, maar gericht is op de angst dat zijn analyticus niet de pijn kan verdragen die het onder ogen zien van iets wat werkelijk het geval is met zich mee kan brengen. Een angst die op dat moment van de analyse mogelijk ook voor Kevin zelf actueel is bij pijnlijke confrontaties met zijn eigen tekortkomingen.

Een dergelijke interventie respecteert het eigen oordeelsvermogen van de analysant zonder dit te bevestigen of te ontkennen zoals Greenson dat doet. Maar wat Etchegoyen met dit voorbeeld vooral illustreert is hoe de analyticus te allen tijde voor haar/zijn analysant *object* kan blijven, en dat doet door zijn woorden en de grammaticale inkleding ervan zo te kiezen dat hij daarin niet als subject vanuit zichzelf spreekt, maar altijd tracht te verwoorden wie hij is in de ogen van de analysant. Dit klinkt gemak-

kelijker dan het is, zoals in supervisie en intervisie vaak blijkt. De neiging te zwichten voor de druk die analysanten uitoefenen op hun analyticus om zich als subject uit te spreken is vaak groot. Het lastige ligt hierbij niet alleen in de grammaticale inkleding van de interventie, maar ook in de vaardigheid de beleving van de analysant altijd voorrang te geven op de eigen subjectieve werkelijkheid. Dit veronderstelt dat de analyticus zich moet kunnen realiseren dat hij niet weet wie hij is voor de analysant, en daarbij in het duister moet weten te tasten, niet alleen afwachtend en stilzwijgend, maar ook uitgesproken en hardop.

Zodoende kan hij een veld creëren waarin een vrije waarneming wordt bevorderd van wie hij is *voor* de analysant, en kan overbrengen dat daarin geen goed of fout bestaat, en dat hij bestand is tegen het ›slechte‹ beeld dat de analysant van hem kan hebben. In dat veld kan de psychoanalytische relatie op een methodische wijze levend worden gehouden en daarmee effectief.

Etchegoyen heeft de analytische wereld en de analytische behandelingspraktijk een grote dienst bewezen door de nadruk die hij legde op de constanten van de analytische setting, en door deze als voorwaarde te nemen bij het tot stand komen van een psychoanalytisch proces. Zodoende heeft hij, ook voor de toekomst, een visie bekrachtigd waarin de eenheid van de analytische methode gewaarborgd kan blijven.

Literatuur

GREENSON, R.R. (1967). *The technique and practice of psycho-analysis, Volume I*. Madison, CT: International University Press.